

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИ БЮДЖЕТ МАБЛАГЛАРИ ХИСОБИДАН МОЛИЯЛАШТИРИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Шеров Алишер Бакберганович,
Урганч давлат университети доценти,
иқтисод фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD),

АННОТАЦИЯ

Ушибу мақолада мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда таълим тизими, хусусан олий таълим тизимини тутган ўрни, олий таълим муассасаларини молиялаштириши манбалари, давлат бюджети таркибида олий таълим тизимини молиялаштириши харажатлари, уларни ЯИМдаги улуши, олий таълим муассасаларини давлат томонидан молиялаштиришининг хориж тажрибаси ўрганилган ва тегишили хуносалар шакллантирилган.

Калим сўзлар. Давлат бюджети, таълим тизими, олий таълим, бюджетдан молиялаштириши, ЯИМ, молиялаштириши механизми, ижтимоий соҳа.

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется роль системы образования в развитии экономики страны, в частности системы высшего образования, источники финансирования высших учебных заведений, стоимость финансирования высшего образования в государственном бюджете, их доля в ВВП, зарубежные опыт государственного финансирования высшего образования и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова. Государственный бюджет, система образования, высшее образование, бюджетное финансирование, ВВП, механизм финансирования, социальная сфера.

ABSTRACT

The article examines the role of the education system in the development of the country's economy, in particular the system of higher education, sources of financing for higher education institutions, the cost of financing higher education in the state budget, their share in GDP, foreign experience in public financing of higher education, and the corresponding conclusions are drawn.

Keywords. State budget, education system, higher education, budget financing, GDP, financing mechanism, social sphere.

КИРИШ

Замонавий дунёда иқтисодиёт ва жамият ривожининг муҳим манбаларидан бири, шубҳасиз, қиймати доимий равишда ўсиб борадиган таълим тизимиdir. Ушбу ҳолат таълим тизимининг, авваламбор, олий таълимнинг миллий инновацион тизимга киришига боғлиқ. Таълимга йўналтирилган инвестициялар, агар улар самарали бўлса, инновацион миллий иқтисодиётнинг асоси бўлган инновацион корхоналарнинг пайдо бўлиши учун шароит яратади. Дунёning аксарият мамлакатларида таълим сифатини ва уни олиш имкониятларини ошириш нафақат мазкур соҳага харажатларни оширишни, балки мавжуд ресурслардан самарали фойдаланишни ҳам талаб қилади. “Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотига аъзо давлатларда олий таълим тизими харажатлари ЯИМнинг ўртacha 1,5 фоизини ташкил этади. Бунда хусусий секторнинг улуши ЯИМнинг 1 фоизини ташкил этса, давлатнинг улуши ЯИМнинг 0,5 фоизини ташкил этади. Жумладан, 2015 йилда олий таълим тизимини молиялаштиришда давлатнинг улуши Австралия, Норвегия, Финляндия мамлакатларида юқори бўлиб, ушбу соҳага харажатлар ЯИМнинг 1,5 фоизидан кўпроғини ташкил этган. Олий таълимни молиялаштиришда хусусий секторнинг улуши катта бўлган мамлакатларга АҚШ, Буюк Британия, Чили мамлакатларини киритиш мумкин. Ушбу мамлакатларда олий таълим харажатларида хусусий секторнинг улуши ЯИМнинг ўртacha 1,2-1,7 фоизини ташкил этган”¹. Мамлакатимиздаги аксарият олий таълим муассасалари бюджет муассасалари ҳисобланади, бироқ бюджет маблағлари бу халқнинг маблағи эканлигини ҳисобга олиб, улардан самарали ва оқилона фойдаланиш ҳозирги кундаги асосий долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Олий таълим муассасаларини самарали молиялаштириш, молиявий ресурсларни бошқариш, олий таълим муассасаларининг молиявий мустақиллигини ва барқарорлигини ошириш, молиялаштиришнинг самарали тизимини ишлаб чиқиш, бюджетдан ташқари маблағларни жалб этишни кенгайтириш ва улардан самарали фойдаланиш масалалари хорижий ва маҳаллий иқтисодчи олимлар томонидан олиб борилган тадқиқотлар, илмий асарлар, рисолалар ва мақолаларда ўз аксини топган.

Хорижий иқтисодчи олимлардан N.V.Long, L.Yang, B.McCall, U.Teichler, B.Poul, S.Marginson, M.Lung, I.Moldovan, N.L.Alexandra, J.Erina, I.Erins, A.Goksu,

¹ Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>

Г.Гоксу, И.В.Абанкина, В.А.Винарик, Л.М.Филатова, Г.А.Лукичев, В.М.Филиппов, Н.К.Насибова, А.А.Адамбекова, Н.А.Аманкелди, С.А.Белякова, А.С.Зaborovskaya, Т.Л.Клячко, И.Б.Королев, Н.Б.Озерова, Е.А.Полушкина² ва бошқалар томонидан олий таълим муассасаларини молиялаштириш тизими юзасидан илмий-тадқиқотлар олиб борилган. Мамлакатимиз иқтисодчи олимларидан С.Гулямов, Н.Жумаев, М.Сайдов, Д.Набиев, Д.Рахмонов, Х.Режапов, Д.Пулатов, З.Срожиддинова, Б.Нурмухаммедова, Ш.Расулов, Д.Рустамова, К.Ибрагимов, Э.Одилов, А.Махмудовлар³ ишларида таълим тизими, хусусан олий таълим тизимини молиялаштириш, уларнинг молиявий ресурсларини бошқариш масалалари ёритилган.

Тадқиқот методологияси. Тадқиқот ишида гурӯҳлаш, таққослаш, индукция ва дедукция, иқтисодий-статистик усуллар, қиёсий таҳлил ва бошқа усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Ҳозирги кунда мамлакатимизда 152 та олий таълим муассасаси мавжуд бўлиб, улардан Университетлар 30 та, Институтлар

² Long N.V. "Financing higher education in an imperfect world" Economics of Education Review xxx (xxxx) xxx–xxx, Yang L., McCall B. "World education finance policies and higher education access: A statistical analysis of World Development Indicators for 86 countries" International Journal of Educational Development 35 (2014) 25–36, Teichler U. "Recent changes of financing higher education in Germany and their intended and unintended consequences" International Journal of Educational Development 58 (2018) 37–46, Bolton Paul. "Tuition Fee Statistics", Library of the House of Commons, 23 November 2010, page 2, section 1.2., Marginson S. "Global trends in higher education financing: The United Kingdom" International Journal of Educational Development 58 (2018) 26–36, Lung M., Moldovan I., Alexandra N. "Financing higher education in Europe: issues and challenges" Social and Behavioral Sciences 51 (2012) 938 – 942, Erina J. and Erins I. "Assessment of Higher Education Financing Models in the CEE Countries" Social and Behavioral Sciences 177 (2015) 186 – 189, Goksu A., Goksu G. "A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries" Economics and Finance 26 (2015) 1152 – 1158, Насибова Н.К. Целевой капитал (эндаумент-фонд) как источник финансирования интеллектуального потенциала вуза. // ВЕСТНИК ИрГТУ №8 (91) 2014, Лукичев Г.А., Филиппов В.М. "Системы финансирования высшего образования в зарубежных странах" Учеб. пособие. – М.: РУДН, 2008. – 194 с., Адамбекова А.А., Аманкелди Н.А. "Финансирование системы образования Казахстана (динамика расходов на образование: отечественный и международный опыт)" // Сетевой журнал "Научный результат". Серия "Экономический исследования". – Т.2 №1(7), 2016, Белякова С.А., Зaborovskaya A.C., Клячко Т.Л., Королев И.Б., Озерова Н.Б., Полушкина Е.А. "Модели финансирования вузов: анализ и оценка" анализ и оценка, –М.: Технопечать 2005, 274 с.

³ Гулямов С.С. ва бошқ. Ўзбекистонда инсон капитали омилларининг ўзаро алоқалари самарадорлиги//Молия журнали. – Тошкент, 2014. - №4. 119-127 б.; Сайдов М.Х. Олий таълим тизимида молиявий бошқарув: ўкув кўлланма, -Т. "Tafakkur-Bo'stoni", 2011, 432 б.; Набиев Д. Таълим соҳасидаги инвестицияларни молиялаштириш масалалари: иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун таёrlанган диссертация. – Т., 2005; Рахмонов Д. "Ўзбекистонда ижтимоий соҳани молиялаштиришни такомиллаштиришнинг методологик асослари. –Т.: "Fan va texnologiyalar", 2017, 248 б.; Пулатов Д., Нурмухаммедова Б. Фазначилик /Дарслик, –: "Sano-standart", 2014, -272б.; Махмудов А. Олий таълим муассасаларида молиявий ресурсларни бошқариш механизмини такомиллаштириш, иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати, 2019, -45б.; Ибрагимов К. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия хисоби ва молиявий ҳисоботнинг ташкилий-услубий асосларини такомиллаштириш (Олий таълим муассасалари мисолида) // "Халқаро молия ва хисоб" илмий электрон журнали. № 1, февраль, 2018 йил ; Одилов Э. Ўзбекистон Республикаси таълим тизимида бюджет ташкилотларида молиявий назоратни такомиллаштириш // иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун таёrlанган диссертация, -Тошкент, 2012

45 та, Академиялар 3 та, Филиаллар 28 та, Консерватория 1 та, чет эл ОТМ филиаллари 27 та, Нодавлат олий таълим муассасалари 18 та⁴. Шунга мunoсиб равиша олий таълим муассасаларига талабаларнинг қабул квотаси ҳам мутаносиб равиша оширилди.

Ҳозирги инновацион технологиялар шароитида мамлакат иқтисодиётининг ривожланишига бевосита таъсир этувчи асосий омиллардан бири мамлакатда ўрнатилган таълим тизими эканлиги ҳеч кимда шубҳа уйғотмаслиги табиийдир. Шу билан бирга мамлакатда таълим тизимини ислоҳ қилиш ва янада ривожлантириш бевосита мазкур соҳани молиявий ресурслар билан таъминланганлик даражасига ҳам бевосита боғлиқдир. Шуларни ҳисобга олган ҳолда, давлатимиз ўз мустақиллигига эришган дастлабки йиллардан бошлаб ижтимоий соҳа ва аҳолини қўллаб-қувватлашга катта эътибор бериб келмоқда. Ҳар йили ижтимоий соҳага давлат бюджетидан ажратиладиган маблағларнинг улуши жами харажатларнинг ўртача 52-60 фоизини ташкил этади. Ижтимоий харажатлар таркибида энг катта улушни эса таълим харажатлари ташкил этади (1-жадвалга қаранг).

1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг ижтимоий соҳа харажатлари (млрд. сўм)⁵

№	Кўрсаткичлар	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Давлат бюджетининг жами харажатлари	40911,3	49343,7	79736,1	107118,4	131104,5	165879
1.1	Ижтимоий харажатлар	24101,6	27223,3	42658,9	57822,3	66018,1	86622
	<i>жами бюджет харажатлари таркибидаги улуши, фоизда</i>	58,9	55,2	53,5	54	50,4	52,1
1.1. 1	Таълим харажатлари	13831,7	15979,6	20631,9	28394,3	30047,6	34590,3

⁴ Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлиги расмий сайти - <https://edu.uz/uz/otm/index>

⁵ www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

жами ижтимоий соҳа харажатлари таркибидаги улуши, фоизда	57,4	58,7	48,4	49,1	45,5	39,9
жами бюджет харажатлари таркибидаги улуши, фоизда	33,8	32,4	25,9	26,5	22,9	20,9

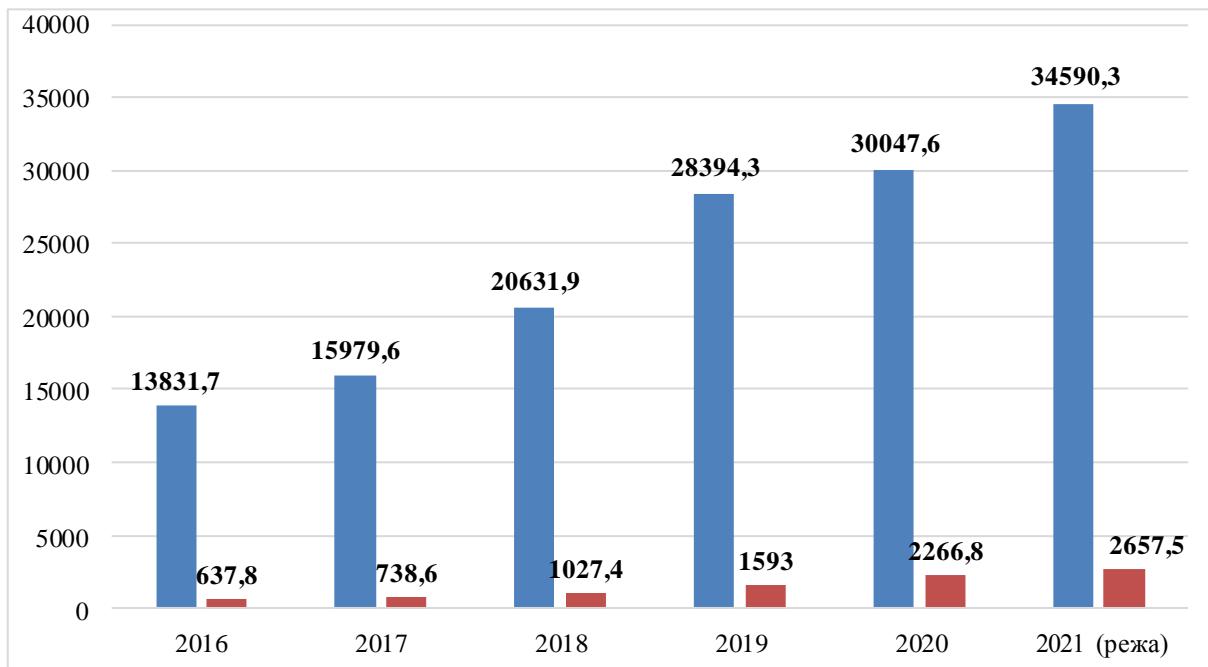
Юқоридаги 1-жадвал маълумотларидан шуни гувоҳи бўлишимиз мумкинки, 2016 йилда ижтимоий соҳа харажатлари жами бюджет харажатларининг 58,9 фоизини ташкил этган бўлса, бу кўрсаткич 2020 йилда 50,4 фоизни ташкил этган. 2021 йилга келиб эса ижтимоий соҳа харажатлари бюджет харажатларининг 52,1 фоизини ташкил этмоқда. Юқоридаги жадвал маълумотларидан гувоҳи бўлишимиз мумкинки, давлат бюджетидан ижтимоий соҳага ажратилаётган маблағлар ҳажм жиҳатдан ўсишига қарамай, жами бюджет харажатлари таркибида уларнинг улуши 2020 йилда 2016 йилга қараганда 8,5 фоизга камайган.

Давлат бюджети харажатлари таркибида таълим харажатлари энг катта улушга эга бўлиб, 2016 йилда ижтимоий соҳа харажатларининг 57,4 фоизини ташкил этган бўлса, 2020 йилга келиб бу кўрсаткич 45,5 фоизни ташкил этган. 2021 йилда эса 39,9 фоизни ташкил этиши режалаштирилган. Давлат бюджети жами харажатлари таркибидаги улуши эса мос равишда 2016 йилда 33,8 ва 2020 йилда 22,9 фоизни ташкил этган ҳолда, 2021 йилда 20,9 фоизни ташкил этиши режалаштирилган. ва 25,9 фоизни эгаллайди. Мамлакатимизда таълим тизимини бюджетдан молиялаштириш ҳажми 2021 йилда 20164 йилга қараганда 2,5 баробарга ортиши режалаштирилаётганлигига қарамай, унинг жами бюджет харажатлари таркибидаги улуши қарийб 13 фоизга камайган. Бунинг асосий сабабларидан бири сифатида сўнгги йилларда мамлакатимизда давлат-хусусий шериклик асосидаги ҳамда хусусий таълим муассасаларининг кўпайганлиги эътироф этиш мумкин. Шунингдек, сўнгги йилларда бутун дунё бўйлаб ўзининг ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий зарарини кўрсатаётган пандемия туфайли кўплаб давлатларнинг асосий харажатлари соғлиқни сақлаш соҳасига сарфланмоқда. Бундай ҳолатни мамлакатимизда ҳам юзага келиши ҳамда давлат бюджети таркибида давлат қарзларини қайтариш бўйича

харажатларнинг ҳам ортиши давлат бюджети харажатлари таркибида таълим харажатларининг улушини паст даражада қолишига сабаб бўлмоқда.

Таълим харажатлари таркибида ҳажм жиҳатдан энг катта улушни умумтаълим муассасаларини молиялаштириш учун сарфланган харажатлар ташкил этса, кейинги ўринларда мос равишда мактабгача таълим ва олий таълим харажатлари туради. Қуйидаги расмда давлат бюджетидан олий таълимни молиялаштиришга ажратилган маблағларнинг ўзгариш динамикасини кўришимиз мумкин (1-расмга қаранг).

Қуйидаги 1-расм маълумотларидан шуни гувоҳи бўлишимиз мумкинки, давлат бюджетидан олий таълим муассасаларига 2016-2021 йилларда ажратилаётган маблағлар ҳажми ўсиш тенденциясига эга бўлиб, йилдан йилга ошиб бормоқда. Хусусан, 2016 йилда давлат бюджетидан олий таълимни молиялаштиришга 637,8 млрд. сўм ажратилган бўлса, 2020 йилга келиб, бу кўрсаткич 2266,8млрд. сўмни ташкил этган, яъни 2020 йилда 2016 йилга қараганда 3,6 баробар кўп маблағ ажратилган. Олий таълим харажатларининг жами таълим харажатлари таркибидаги улуши ҳам мос равишда 2016 йилдаги 4,6 фоизидан 2020 йилда 7,5 фоизга ошганини гувоҳи бўлишимиз мумкин.

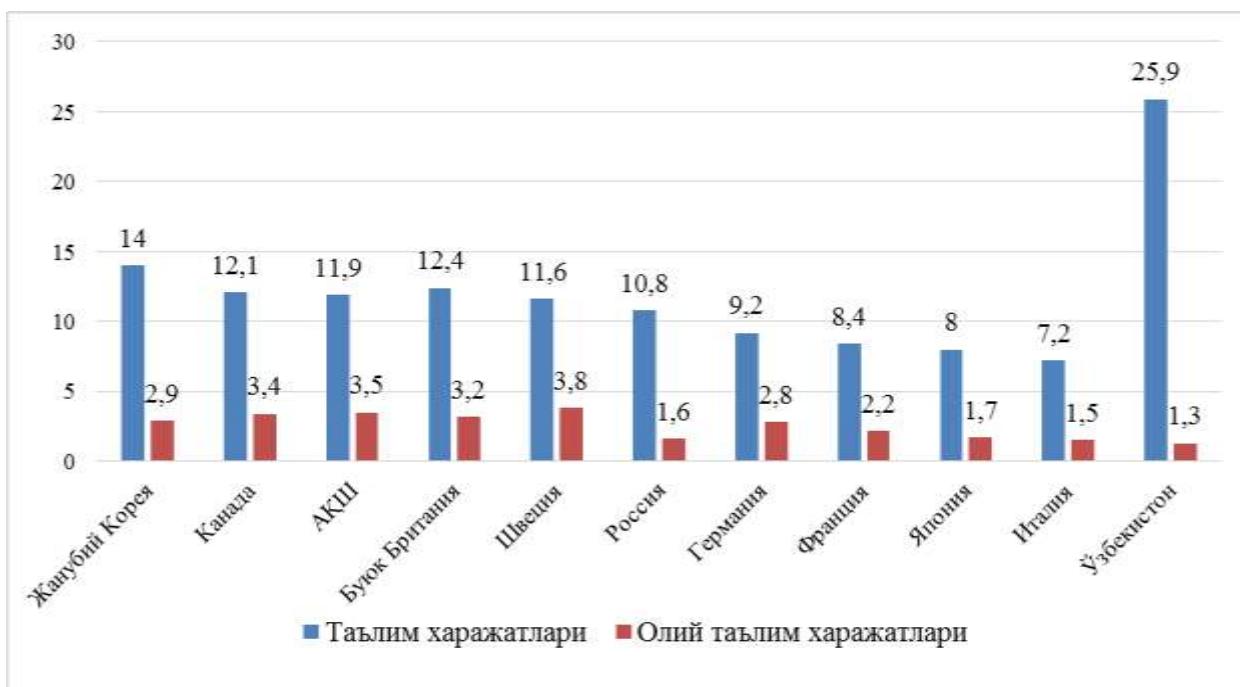

2-расм. 2014-2018 йилларда давлат бюджетидан олий таълимни молиялаштириш харажатлари, млрд. сўм⁶

⁶ www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

2021 йилда жами давлат бюджетидан 34590,3 млрд сўм таълим соҳасига ажратилиши режалаштирилган бўлиб, унинг 7,7 фоизи ёки 2657,5 млрд сўм айнан олий таълимга ажратилиши режалаштирилган. Юқоридаги маълумотлардан шундай хулоса қилиш мумкинки, 2016-2021 йилларда давлат бюджетидан олий таълим муассасаларини молиялаштиришга ажратилаётган маблағлар ўсиш тенденциясига эга ва бунинг асосий сабабларидан бири сифатида сўнгги йилларда мамлакатимиздаги олий таълим муассасаларининг сонини ортганлиги билан изоҳлаш умкин.

Юқоридаги 1-жадвал ҳамда 1-расм маълумотларини таълим тизими ривожланган мамлакатлар билан солиштириш натижасида шундай хулосага келиш мумкинки, мамлакатимизда таълим соҳасига бюджетдан ажратилаётган маблағлар жами бюджет харажатларининг ўртача 27 фоизини, жумладан 2021 йилда 20,9 фоизини ташкил этса, АҚШда бу кўрсаткич 11,9 фоизни, Жанубий Кореяда 14 фоизни, Россияда 10,8 фоизни, Германияда 9,2 фоизни, Японияда 8 фоиз ва Италияда 7,3 фоизни ташкил этганини гувоҳи бўлишимиз мумкин.

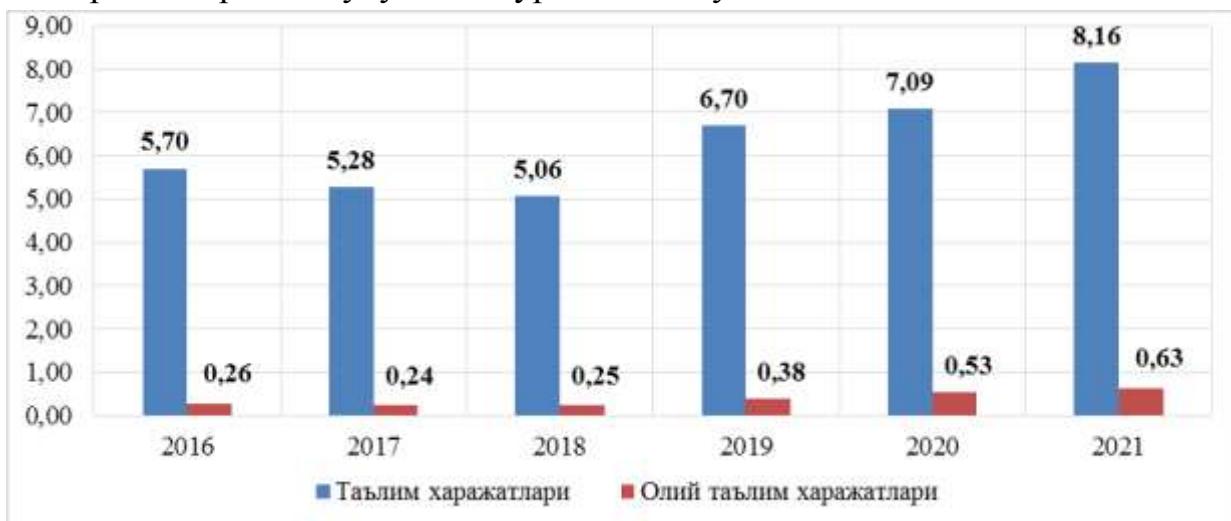

2-расм. Давлат бюджети харажатлари таркибида таълим ҳамда олий таълим харажатларининг улуши, фоизда⁷

⁷ Образование в цифрах: 2019 : краткий статистический сборник / Н.В. Бондаренко, Л. М. Гохберг, Н. В. Ковалева и др.; Нац. исслед. ун-т “Высшая школа экономики”. – М.: НИУ ВШЭ, 2019. – 96 с ҳамда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

Ушбу расм маълумотларини таҳлил қилиш натижасида мамлакатимизда таълим харажатларининг давлат бюджети таркибидаги улуши юқоридаги мамлакатлардан қарийб 2-3 баробар кўпроқ эканлигини кўришимиз мумкин. Бироқ олий таълим харажатлари аксарият мамлакатлардан 2-3 баробар камроқ эканлигини гувоҳи бўлишимиз мумкин.

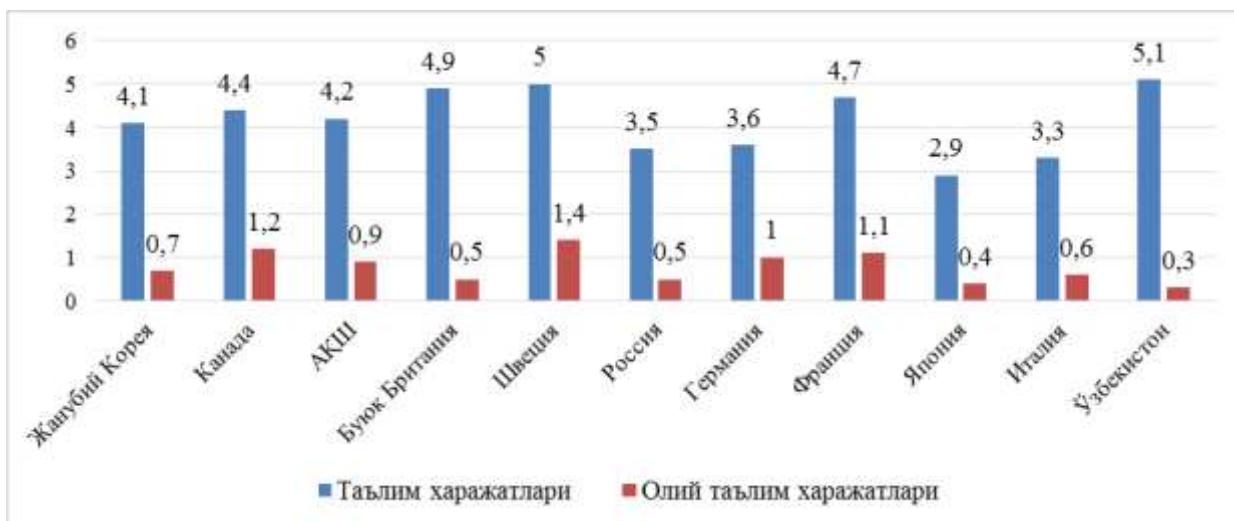
Қўйидаги 3-расмда мамлакат ЯИМ таркибида таълим, хусусан олий таълим харажатларининг улушкини кўришимиз мумкин.

3-расм. ЯИМ таркибида таълим харажатларининг улуси, фоизда⁸

Ушбу расмдаги кўрсаткичларни таҳлил қилиш натижасида 2016-218 йилларда таълим харажатларининг мамлакат ЯИМдаги улушкининг камайиш тенденциясини, 2019-2021 йилларда эса ўсиш тенденциясини кўришимиз мумкин. Олий таълим харажатлари эса 2016-2021 йилларда ўсиш тенденциясига эга бўлиб, ўртacha ЯИМнинг 0,38 фоизини ташкил этиб, 2021 йилда 2016 йилга қараганда 0,37 фоизга ўсган. Ушбу кўрсаткичларни ҳам илғор хорижий мамлакатлар билан солиширадиган бўлсак, юқоридаги каби вазиятга гувоҳи бўламиз (4-расмга қаранг).

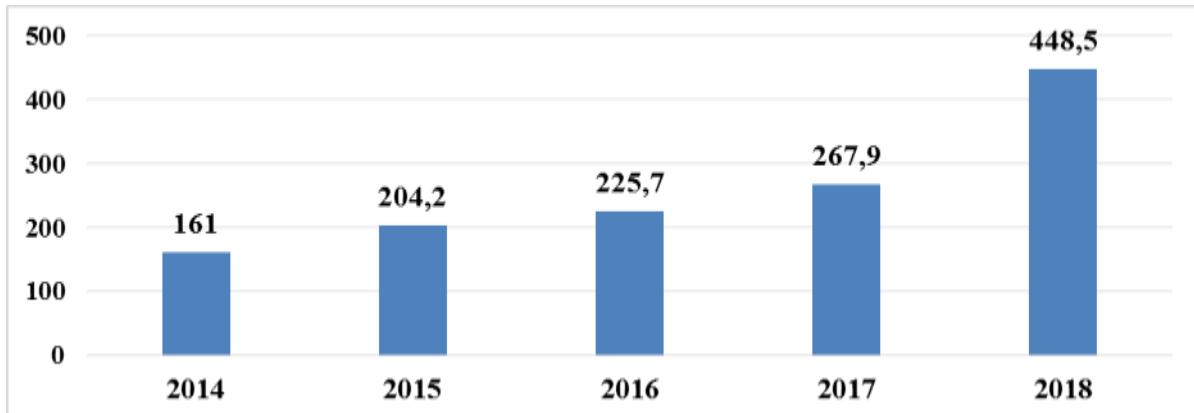
⁸ www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

4-расм. ЯИМ таркибида таълим харажатлари улуши, фоизда⁹

Ушбу расм маълумотларидан кўришимиз мумкинки, Ўзбекистон ЯИМ таркибида таълим харажатларининг улуши бўйича етакчи ўринни, бироқ ЯИМ таркибида олий таълим харажатлари улуши бўйича эса энг сўнгги ўринда турибди. ЯИМ таркибида олий таълим харажатларининг улуши бўйича етакчи давлатлар қаторида мос равишда Швеция, Канада, Франция ва Германия мамлакатлари ўрин олган.

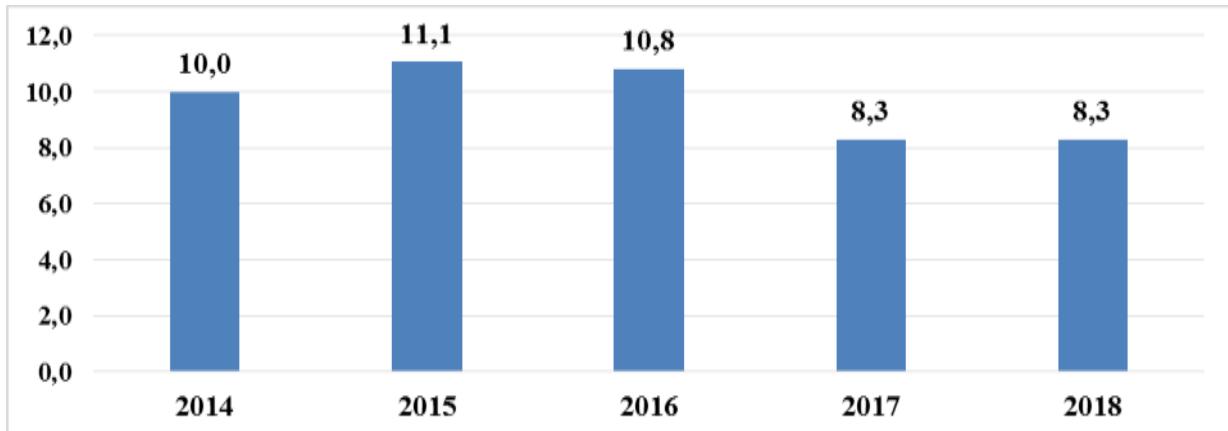
Олий таълим тизимини молиялаштиришда давлат инвестицияларининг ўрни ҳам юқори хисобланиб, қуидаги расмда 2014-2018 йилларда олий таълим тизимига йўналтирилган давлат инвестиция маблағлари ва уларни ўзгариш динамикаси келтирилган (5-расмга қаранг).

5-расм. Олий таълим тизимига йўналтирилган давлат инвестициялари, млрд сўм¹⁰

⁹ Образование в цифрах: 2019 : краткий статистический сборник / Н.В.Бондаренко, Л.М.Гохберг, Н. В. Ковалева и др.; Нац. исслед. ун-т “Высшая школа экономики”. – М.: НИУ ВШЭ, 2019. – 96 с хамда Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди

Ушбу расм маълумотларидан кўришимиз мумкинки, олий таълим муассасаларига давлат инвестицияларининг миқдори ўсиш тенденциясига эга бўлиб, 2018 йилда 2014 йилга қараганда 2,8 баробарга ошган. 2014-2017 йилларда ҳар йили ўртacha ўтган йилга қараганда 1,1-1,3 баробарга ошиб келган, 2018 йилга келиб эса олдинги йилга қараганда 1,7 баробарга ошган. Бироқ агар жами марказлашган давлат инвестициялари таркибида олий таълимга йўналтирилган маблағлар улушига эътибор берадиган бўлсак бошқача ҳолатга гувоҳи бўлишимиз мумкин (6-расмга қаранг).

6-расм. Марказлашган давлат инвестициялари таркибида олий таълимга йўналтирилган инвестициялар улуши¹¹

Ушбу расм маълумотларидан гувоҳи бўлишимиз мумкинки, 2018 йилда олий таълимга йўналтирилган давлат инвестицияларининг ҳажми 2014 йилга қараганда 2,8 баробарга ошганлигига қарамай, жами марказлашган инвестицияларни молиялаштириш харажатлари таркибидаги улуши ҳиҳатдан 2014 йилга қараганда 1,7 % га камайган. Бу кўрсаткич бўйича энг юқори натижага 2015 йил (11,1 %) ҳамда 2016 йил (10,8 %)ларда эришилган. 2017-2018 йилларда эса камайиш тенденциясига эга.

ХУЛОСА.

Тадқиқот натижаси қуйидаги хулосалар шакллантирилди:

- мамлакат иқтисодиётини ривожлантиришда ва иқтисодиётни малакали кадрлар билан таъминлашда таълим тизимини, хусусан олий таълим

¹⁰ www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди.

¹¹ www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланди

тизимининг ўрни катта ҳисобланажди. Ушбу соҳани ривожлантириш давлат олдида турган асосий масала сифатида қаралмоғи лозим;

- сўнгги йилларда мамлакатимиз бюджетидан таълим тизимини молиялаштиришга ажратилаётган маблағлар ҳажмини ошишига қарамай, жами бюджет харажатлари таркибидаги улуши камайиш тенденциясига эга. Бунинг асосий сабаби сифати хусусий ҳамда давлат-хусусий шериклик асосидаги таълим муассасаларини сонининг ошишини кўрсатсак, иккинчи томондан сўнгги йилларда бутун дунё бўйлаб пандемия хукмронлик қилаётган бир вақтда асосий харажатлар пандемия таъсирини камайтириш ва мамлакат соғлиқни сақлаш тизимини молиялаштирга сарфланмоқда;

- давлат бюджети ҳисобидан олий таълим муассасаларини молиялаштириш учун ажратилаётган маблағлар ўсиш тенденциясига эга, бироқ бунинг асосий сабаби олий таълим муассасаларининг сонини ошиши билан изоҳлаш мумкин;

- мамлакатимизда таълим тизимини давлат томонидан молиявий қўллаб-қувватлаш хорижий давлатлар билан солиширганда анча юқорилигига қарамай, айнан олий таълимни давлат томонидан молиялаштириш бўйича анча паст кўрсаткичга эга;

- олий таълим муассасалари маблағларни бошқариш бўйича етарлича молиявий мустақилликка эга эмаслиги, мавжуд ресурслардан самарали фойдаланиш механизмини ишлаб чиқишига тўсқинлик қилмоқда ва бошқалар.

REFERENCES

1. Long N.V. “Financing higher education in an imperfect world” Economics of Education Review.
2. Yang L., McCall B. “World education finance policies and higher education access: A statistical analysis of World Development Indicators for 86 countries” International Journal of Educational Development 35 (2014) 25–36
3. Marginson S. “Global trends in higher education financing: The United Kingdom” International Journal of Educational Development 58 (2018) 26–36
4. Sherov, A. (2018). Legal basis and importance of state financing of education system. International Finance and Accounting, 2018(2), 92.
5. Lung M., Moldovan I., Alexandra N. “Financing higher education in Europe: issues and challenges” Social and Behavioral Sciences 51 (2012) 938 – 942
6. Erina J. and Erins I. “Assessment of Higher Education Financing Models in the CEE Countries” Social and Behavioral Sciences 177 (2015) 186 – 189

7. Goksu A., Goksu G. "A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries" *Economics and Finance* 26 (2015) 1152 – 1158
8. Насибова Н.К. Целевой капитал (эндаумент-фонд) как источник финансирования интеллектуального потенциала вуза. // ВЕСТНИК ИрГТУ №8 (91) 2014
9. Sherov, A. (2019). Reforms in the system of higher education and their impact on financial stability. *International Finance and Accounting*, 2019(3), 21.
10. Лукичев Г.А., Филиппов В.М. "Системы финансирования высшего образования в зарубежных странах" Учеб. пособие. – М.: РУДН, 2008. – 194 с.
11. Адамбекова А.А., Аманкелди Н.А. "Финансирование системы образования Казахстана (динамика расходов на образование: отечественный и международный опыт)" // Сетевой журнал "Научный результат". Серия "Экономический исследования". – Т.2 №1(7), 2016
12. Khudoykulov H.A., Sherov A.B. Digital economy development in corporate governance of joint stock company // Экономика и бизнес: теория и практика. – 2021. – №. 3-2. – С. 217-219.
13. Sherov, A. (2015). Foreign experience in financing of higher educational system. Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach [L 26], 1, 92-95.
14. Белякова С.А., Заборовская А.С., Клячко Т.Л., Королев И.Б., Озерова Н.Б., Полушкина Е.А. "Модели финансирования вузов: анализ и оценка", –М.: Технопечать 2005, 274 с.
15. Шеров А.Б. "Олий таълим муассасаларини молиялаштиришни такомиллаштириш йўллари" мавзусидаги иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори илмий даражасини олиш учун тайёрланган докторлик диссертацияси, Тошкент, 2020 й.
16. Гулямов С.С. ва бошқ. Ўзбекистонда инсон капитали омилларининг ўзаро алоқалари самарадорлиги//Молия журнали. – Тошкент, 2014. - №4. 119-127 б.
17. Сайдов М.Х. Олий таълим тизимида молиявий бошқарув: ўқув қўлланма, - Т. "Tafakkur-Bo'stoni", 2011, 432 б.
18. Набиев Д. Таълим соҳасидаги инвестицияларни молиялаштириш масалалари: иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун таёрган диссертация. – Т., 2005
19. Рахмонов Д. "Ўзбекистонда ижтимоий соҳани молиялаштиришни такомиллаштиришнинг методологик асослари. –Т.: "Fan va texnologiyalar", 2017, 248 б.

-
20. Махмудов А. Олий таълим муассасаларида молиявий ресурсларни бошқариш механизмини такомиллаштириш, иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати, 2019, -456.
21. Шеров А. Олий таълим муассасаларига бюджетдан ташқари маблағларни жалб этишни такомиллаштириш // <http://www.biznes-daily.uz>. № 3 (111)-2017.
22. Ибрагимов К. Бюджет ташкилотларида бухгалтерия ҳисоби ва молиявий ҳисботнинг ташкилий-услубий асосларини такомиллаштириш (Олий таълим муассасалари мисолида) // “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 1, февраль, 2018 йил
23. Одилов Э. Ўзбекистон Республикаси таълим тизимидағи бюджет ташкилотларида молиявий назоратни такомиллаштириш // иқтисод фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун таёрганланган диссертация, -Тошкент, 2012
24. Шеров А. Б. Олий таълим муассасаларини молиялаштиришнинг ақш тажрибаси //Scientific progress. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 972-978.
25. Education at a Glance 2018: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris.
<http://dx.doi.org/10.1787/eag-2018-en>
26. Образование в цифрах: 2019: краткий статистический сборник / Н.В. Бондаренко, Л. М. Гохберг, Н. В. Ковалева и др.; Нац. исслед. ун-т “Высшая школа экономики”. – М.: НИУ ВШЭ, 2019. – 96
27. www.edu.uz - Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта маҳсус таълим вазирлиги расмий сайти
28. www.mf.uz - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти